

YANTOQ O‘SIMLIGINING MORFOLOGIK XUSUSIYATLARI, KIMYOVIY TARKIBI VA SHIFOBAXSH XUSUSIYATLARINI O‘RGANISH

Hojiyeva Dilafruz Shofiddin qizi

Buxoro davlat tibbiyot instituti BioTibbiyot fakulteti

Farmatsiya yo‘nalishi 291-guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18830925>

Annotatsiya: ushbu maqolada o‘zbekiston hududida uchraydigan yantoq (alhagi pseudalhagi) o‘simligining morfologik xususiyatlari, kimyoviy tarkibi va xalq tabobatidagi qo‘llanilishi yoritiladi. Tadqiqotning maqsadi — yantoqning shifobaxsh xususiyatlarini ilmiy jihatdan izohlash. Maqolada o‘simlikda mavjud bo‘lgan moddalar ularni ahamiyati, farmakologik ta‘sirini o‘rganilgan. Olingan natijalar yantoqning yallig‘lanishga qarshi, revmatizmga qarshi va antiseptik xususiyatlarga egaligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari mahalliy o‘simlik resurslarini tibbiyot va farmatsevtika sohasida samarali qo‘llash imkonini kengaytiradi.

Kalit so‘zlar: revmatoid artrit, alkogolli ekstrakt, flavoidlar, leguminosae, yantoq asali polisaxaridi, antitoksidant,

Kirish. yantoq O‘zbekistonning quruq va sho‘r hududlarida keng tarqalgan, qadimdan xalq tabobatida qo‘llanib kelinadigan dorivor o‘simliklardan biridir. Ushbu o‘simlikning ildiz, poya va barg tarkibidagi biologik faol moddalar organizmga ko‘plab foydali ta‘sir ko‘rsatadi ushbu turdagi o‘simlik oshqozon infeksiyalari, jigar kasalliklari, revmatoid artrit va siydik yo‘llari infeksiyalarini davolashda samarali ekanligi aniqlangan. Xususan, o‘simlikning alkogolli ekstrakti diareyaga qarshi xususiyatlarga ega. Yantoq an‘anaviy tibbiyotda revmatizm, jigar kasalliklari, siydik va ovqat hazm qilish kasalliklari uchun muvaffaqiyatli terapiya sifatida qo‘llanilgan (1). Ushbu o‘simlik O‘zbekiston hududida ko‘p uchraydi va bir qancha kasalliklarda samarali foydalanish mumkin. Revmatizm va jigar kasalliklarini davolash bir muncha qimmat hisoblanadi ammo bu o‘simlik bilan davolaganda ancha kamxarjlashadi. Bu o‘simlikning yanada ahamiyatli jihatlari ham mavjud.

Qo‘rg‘oshin aholi salomatligi uchun jiddiy muammodir, chunki u atrof-muhitda mavjud bo‘lgan eng zaharli og‘ir metallardan biridir. Buning sababi uning ekologik barqarorligi va keng ta‘sir qilishdir. Qo‘rg‘oshin tanaga ifloslangan oziq-ovqat, suvni iste‘mol qilish yoki ifloslangan chang va tutundan nafas olish orqali kirishi mumkin. Qo‘rg‘oshinga doimiy ta‘sir qilish, hatto kichik dozalarda ham, gepatoksistik, neyrotoksiklik, nefrotoksiklik, moyak toksikligi va neyroxulq-atvor o‘zgarishlarni keltirib chiqaradi. Qo‘rg‘oshinning toksikligi asosan prooksidant/antioksidant muvozanatining buzilishi va reaktiv kislorod turlarini ko‘tarilishi orqali oksidlovchi stressni qo‘zg‘atishdan kelib chiqadi [2]. Bugungi kunda, tadqiqotlar Yantoqning qo‘rg‘oshinning gepatoksikligi va neyrotoksikligiga qarshi himoya samaradorligini aniqladi. Yantoqning asosiy komponentlari fenolik birikmalar va flavonoidlar. Shu sababli dorivor o‘simlik sifatida qaraladi [3]. Ekspektoran (ya‘ni nafas yo‘llarida to‘plangan balg‘amni yumshatish) va siydik haydovchi vosita sifatida ishlatiladi. U xalq tabobatida maurorum yallig‘lanishga qarshi, antioksidant [4] va antikarsinogen sifatida ishlatiladi. Bundan tashqari, hozirgi vaqtda hayvonlarni o‘rganishda gepatoprotektiv va nefroprotektiv ta‘sir ko‘rsatishi haqida xabar berilgan.

Yantoqning asal polisaxaridi (aha) yantoq asalidan olingan tabiiy polimerdir. U diareyani davolashda ishlatilgan va Xitoyning Shinjon viloyatida immunitetni yaxshilash uchun qo'llanilgan.

Bundan tashqari, oldingi ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, yantoq asal polisaxaridlari turli xil farmakologik faollikni, jumladan, immunitetni oshirish, yallig'lanishga qarshi va bakteriyaga qarshi faollikni ko'rsatadi (4). Alkogolli jigar shikastlanishi aha tomonidan yaxshilanishi mumkinligini aniqlandi. Yantoq tarkibidagi polisaxaridlarni sichqonlarning immunitetini yaxshilash uchun immunologik yordamchi sifatida foydalanish mumkinligini (4). Bundan tashqari, biz aha sichqonlarning ichak immunitetini oshirishi va floraning tuzilishini yaxshilashi mumkinligini ko'rsatdik. Biroq, aha ning tovuqlarning ichak faoliyatiga, ichak mikrobiotasiga va immun funktsiyasiga ta'siri noma'lum.

Yantoq turlari klinik foydalanishda ishlatilishi mumkin bo'lgan muhim biomedikal xususiyatlarga ega. Yantoqning Pseudoalhari turidan ajratilgan proantocyanidin qon omillariga sezilarli biokimyoviy ta'sir ko'rsatadi. *Alhari* turlaridan *a. Camelorum* va *a. Maurorum* eng yuqori mikroblarga qarshi faollikka ega. *A. Maurorum* bilan kuzatilgan ta'sirlarning aksariyati dozaga bog'liq. Ushbu maqolada yantoqning turlari xavfsiz va past toksiklikka ega biologik faol birikmalarning boy manbalari ekanligi ta'kidlangan. *A. Pseudoalhari* ning o'ziga xos konsentratsiyasini iste'mol qilishdan keyin dnkning shikastlanishi kuzatilganligi sababli, terapevtik foydalanish uchun o'simlikni qo'llashda ehtiyot bo'lish kerak. Bu modda Klinisyenlar tomonidan terapevtik vositalar sifatida foydalanilgan (5)

Xulosa: Yantoq o'simligi O'zbekistonning quruq hududlarida keng tarqalgan. Boy kimyoviy tarkib va ko'p qirrali shifobaxsh xususiyatga ega. Men o'z tadqiqotim davomida o'simlik tarkibida flavonoidlar, fenolik birikmalar, polisaxaridlar va boshqa biologik faol moddalarning mavjudligini va bu moddalar uning farmakologik samaradorligini belgilab berishi aniqladim.

Yantoq ekstraktlarining yallig'lanishga qarshi, antiseptik, revmatizmga qarshi hamda gepatoksik va nefrotoksiklarga qarshi ta'sirlari ilmiy adabiyotlarda ham o'z tasdig'ini topgan. Shuningdek, yantoq asalidan olingan polisaxaridlarning immunitetni kuchaytirishi, ichak faoliyatini yaxshilashi va antioksidant ta'sir ko'rsatishi ushbu o'simlikning qiymatini yanada oshiradi. O'simlik arzon, mahalliy va oson topiladigan xomashyo bo'lgani sababli tibbiyot va farmatsevtikada undan samarali foydalanish iqtisodiy jihatdan ham manfaatlidir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Alhari <https://doi.org/10.3390/engproc2024067032> Marashda, MS; Mudaviy, BM; Al-Hazimiy, HM; Abdallah, MA maurorum medik ildizlaridan yangi triglitserid va yangi alifatik efir. J. Saudi Chem. Soc. 2006, 10, 367.
2. Abdelhamid, FM; Mahgub, HA; Ateya, AI. Kurkuminning kalamushlarda qo'rg'oshin asetat bilan qo'zg'atilgan gemato-biokimyoviy o'zgarishlar, gepatotoksisite va moyak oksidlovchi shikastlanishiga qarshi yaxshilovchi ta'siri. Atrof-muhit. Sci. Ifloslanish. Res. Int. 2020
3. Sheweita, SA; Mashaly, S.; Newairy, AA; Abdu, HM; Eweda, SM Kalamushlarda streptozototsin bilan qo'zg'atilgan diabetes mellitusda oksidlovchi stress va antioksidant ferment faolligidagi o'zgarishlar: Alhari maurorum ekstraktlarining roli. Oksid. Med. Hujayra Longev. 2016

4. Vusiman, A.; Xu, S.; NIH.; Gu, P.; Liu, Z.; Chjan, Y.; Qiu, T.; Xu, Y.; Liu, J.; Vu, Y.; va boshqalar. PLGA nanopartikullariga o'ralgan Alhagi asal polisaxaridlarining immunomodulyator ta'siri. Uglevod. Polim. 2019 DOI: [10.4103/asl.ASL_37_16](https://doi.org/10.4103/asl.ASL_37_16)